

Eesti Kunstiakadeemia Restaureerimisteaduskond

Tallinna suure vapi kujutisega maalitud vitraaži konserveerimine

Bakalaureusetöö

Erli Moik

Eseme restaureerimise õppesuund

III kursus

Juhendaja: dotsent Eve Koha

Konsultant: "Ennistuskoda

Kanut" esemekonserveerimise

osakonna juhataja Heige Peets

Tallinn, 2005

Sisukord:

	Lk.
- Sisukord	2
- Sissejuhatus	3
<u>I osa.</u> Uurimus Tallinna suure vapi kujutisega vapi konserveerimisest	4
1. Konserveerimiseetika	4
1. 1. Konserveerimise ja restaureerimise üldised põhimõtted (Andres Tvauri koostatud õppematerjalide järgi).	4
1. 2. Restaureerimis/konserveerimisfilosoofia	5
2. Klaasimaali konserveerimine	6
2. 1. Kopeerimine	6
2. 2. Preventatiivne konserveerimine	8
3. Klaasimaalitehnika	11
4. Kontseptsioon	13
5. Tallinna suure vapi ajalugu	14
6. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži kirjeldus ning tehnoloogiline analüüs	20
7. Analoogete vappvitraažide kirjeldus	23
- Värvid ja sümbolid heraldikas	24
8. Analoogete vappvitraažide heraldiline ja tehnoloogiline võrdlus	28
<u>II osa.</u> Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimistööd	31
1. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimise teostamine	31
2. Hoiustamistingimuste analüüs	34
3. Rekonstruktsiooni projektid	35
- Kokkuvõte	38
- Kasutatud kirjanduse nimekiri	39
- Lisad:	40
- Valik vappe Tallinnas	40
- Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži dokumentatsioon ("Ennistuskoda Kanut" dokumentatsioonivormi põhjal).	44

Sissejuhatus

Minu bakalaureusetöö koosneb kahest osast, uurimuslikust ja praktilisest. Uurimuslikus osas käsitlen Tallinna suure vapi ajalugu, Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži valmistamistehnoloogiat ja analüüsin vitraaži seisundit ning uurin erinevaid hoiustamisvõimalusi. Praktiliseks tööks on Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimine ja rekonstruktsiooni projektid.

Praktiliseks tööks on Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimine ja rekonstruktsiooni projektid. Alul konsulteerisin spetsialistidega, et välja kujundada sobiv konserveerimiskontseptsioon. Otsuseks jäi olemasoleva vitraaži puhastamine ja turvaliste hoiustamistingimuste loomine. Selleks projekteerisin ja valmistasin hoiustamisaluse ja karbi.

Kuna Tallinna Püha Vaimu kirikus on mitu 19 saj II poolest pärit vappvitraaži, analoogi Tallinna suure vapi kujutisega vitraažiga, andis see mulle idee valmistada rekonstruktsiooniprojektid, missugune võis Tallinna suure vapi kujutisega vitraaž algselt välja näha? Valmistasin kaks võimalikku rekonstruktsiooniprojekti lahendust.

I osa. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimine

1. Konserveerimiseetika

Giuseppe Bacchelli: „ Sooviksin, et mul oleks Gladstone 'i hääl ja ma võiksin hüüda piazzal tema surematud sõnad „Käed eemale!“ `Jah käed eemale meie monumentidelt. Parem konserveerime neid armastuse, õrnuse ja austusega, mida tunneme oma vanemate vastu: kuid ärgem mõelgemgi nende muutmisele. Ja kõige olulisem, et me ei sooviks, et nad näeks välja nooremad. Pole midagi hullemat kui vana püütakse näidata noorena!“

Cesare Brandi II restaureerimise aktsioon: Restaureerimine peab olema taastuua kunstiteose ühtsus (st. füüsilise vormi ja “kujundi”) niipalju, kui see on võimalik, tekitamata kunstilist või ajaloolist võltsimist ning kustutamata ühtki aja kulgemisest jäetud jälge kunstiteosele.

Vana Hiina tarkus: “Häbi neile, kes eksitavad oma kaasaegseid. Kuid suurem häbi neile, kes eksitavad oma tulevase põlvi.”

1.1. Konserveerimise ja restaureerimise üldised põhimõtted:

1. Originaalset ei tohi hävitada. See nõue eristab konserveerimise ja restaureerimise lihtsalt parandamisest ja remontimisest.
2. Lisandused peavad olema kergesti ja originaali kahjustamata eemaldatavad. Esmapilgul hästi tehtud parandus võib aja jooksul osutuda vigaseks, materjal ei sobi jne.
3. Konserveerimis- ja restaureerimisprotsess tuleb dokumenteerida. Pildistada eset konserveerimistöe eri etappidel. Märkida üles kõik esemega tehtud protseduurid, kasutatud ained jne. Seda informatsiooni on eelkõige vaja neile, kes peavad seda eset tulevikus uuesti konserveerima või restaureerima. Enne konserveerimist on vaja ese dokumenteerida kindlasti ka sellepärast, et ese võib konserveerimise käigus hävida.

4. Esemete kohane säilitamine pärast konserveerimist.

Vahe konserveerimise ja restaureerimise vahel: konserveerimine on vajalik eseme säilitamiseks, restaureerimine eksponeerimiseks.¹

1.2. Restaureerimis/konserveerimisfilosoofia²

Vitraažaknad on funktsionaalsed kui ka dekoratiivsed silma rõõmustavad sotsiaalseid, religioosseid ning majanduslikke ajalooaspekte ühendavad kaunid objektid. Sageli on ettekujutus kunstist kui muuseumide või rikaste kollektsionääride niššist. Vitraažaknaid võib leida nii kodudest, kirikutest ning ka ühiskondlikest majadest, mis ühendavad kõiki sotsiaalseid kihte.

Vitraažaknad on eraldamatud hoone osad, kuhu nad on paigutatud. Kaotada aken tähendab kaotada arhitekti visioon ning radikaalselt muuta interjööri ruumilist funktsiooni. Vitraažid on samaaegselt nii arhitektuuri osad kui ka kunstiteosed. Kuidas aga defineerida filosoofiat mis arvestab akna rollist nii kunsti kui artefaktina?

KONSERVEERIMINE: konserveerimise ülesanne on olemasoleva kujunduse, materjali ning esteetilise väärtuse säilitamine. See ei pruugi tähendada muud kui tavapärasest korrashoidu/hooldust, kuid võib ka tähendada otsesest sekkumist akna struktuurse, ajaloolise ning kunstilise terviku püsimiseks.

RESTAUREERIMINE: restaureerimise ülesanne on anda aknale tagasi algupärane kujundus või vorm (harva ka hilisema ajajärgu). See võib tähendada hilisemate paranduste eemaldamist või originaali puuduvate või kahjustunud osade kopeerimist.

ÜMBERTÖÖTLEMINE: eesmärk on akent ümber töödelda uue installatsiooni, seadistuse jaoks. See võib tähendada klaasi lisamist või eemaldamist sobimaks erineva kuju või suurusega avausse või muuseumi väljapaneku ettevalmistuseks.

Professionaalsed restauraatorid tunnistavad, et kõik materjalid lagunevad ning kahjustused on ümberpööramatud. Konservatori töö on aeglustada kahjustumise kulgu nii palju kui see on võimalik ning otseloomulikult ei tohi nad teha midagi, mis võiks lagunemise kulgu kiirendada.

¹ Museoloogia ja muinsuskaitse . õppematerjal koostanud Andres Tvauri (veebruar 2003)

² "Stained Glass", compiled & edited by Ernst Bacher, International Council on Monuments and Sites, 1993. ptk. 12.

2. Klaasimaali konserveerimine

Krahv A.P. Zorzi: „ Restaureerimine eeldab uue kooskõla vajadustega; Konserveerimine (säilitamine) välistab need täielikult. Restaureerimine sobib millelegi, millel ei ole arheoloogilist tähtsust, aga on puhtalt kunstiline; konserveerimise eesmärgid kaitsmisel lagunemise eest sõltuvad objekti vanusest ja ajaloolistest põhjustest, suurest kunstilisest väärtusest, sümmeetriast, arhitektuursest korrastatusest ja heast maitsest. Veel enam konserveerimine on vajalik, kui arheoloogiline huvi lisandub kunstilisele väärtusele ja kui objekt tervenisti ja oma detailides on nagu ajaloo märk, mis võib täielikult hävineda moeka tulemusega restaureerimisel. “

Ajaloolist maalingut ennast põletust nõudvate klaasimaalivärvidega restaureerida ei saa. Keemiliselt saab kinnitada maalingu ja klaasi seisundi. Purunenud klaasimaalingu saab kleepida liimiga tükkaaval kokku valides sobivate omadustega liimi.

Võib vajaduse korral kadunud osad juurde maalida, aga see on väga raske, kuna aeg on teinud nii klaasi, kui maalinguga oma töö ja seda on keerukas taastada. Kuna kergestisulavad klaasid, mida maalingutes värvidena kasutatakse on siiski vähepüsivad, siis on mõttekas valmistada koopia maalingust ja panna originaal muuseumi, kus tal on soodsad tingimused säilimiseks.

2.1. Kopeerimine

Kõige parem on kopeerida vana klaasimaal, kui on võimalus kasutada originaali eeskujuks, sest piltide ja slaididega kaovad värvitoonid ja nüansid maalingus, samuti autori pintslikäsitlus. Klaasi kahepoolse maalingu korral ei saa kindlaks teha kummalt poolt mida on maalitud.

Tööd alustatakse alusjoonise valmistamisest. Seejärel muretsetakse sobiv alusklaas ja tehakse värvitoonide proovid õigele klaasitüübile, mida kavatakse maalida, kuna klaasimassi paksus mõjutab värvitooni.

Kui on vaja kasutada hõbedasoola, maalitakse see osa esmalt, kuna ta kantakse klaasi vastaspoolele ja põletatakse kõrgemal temperatuuril (u. 650°C) kui tavalised silikaatvärvid. Kasulik on teha vastavale klaasile proov hõbedasoolaga ja põletada nii,

et selgitada välja tooniintensiivsus, mis sõltub nii, hõbedasoola kui alusklaasi koostisest, põletusaja kestvusest ja põletuse temperatuurist muhvelahjust.

Maalimist silikaatvärvidega alustatakse tegelikult valgusest, st. et esmalt maalitakse kõige heledam foonikiht, kust eemaldatakse kõige valgustatumatest kohtadest värv. Kuid siiski keerukate kujundite korral kergelt märgitud kontuur lihtsustab maalimist. Tavaliselt maalitakse ka teine foonikiht enne kontuure, et modelleerida vorme. Seejärel maalitakse tugevad kontuurid. Need tuleb jätta lõpupoole, kuna iga põletus muudab värvitooni heledamaks. Järgnevalt maalitakse täiendavad varjud ja põletuses väljapõlenud kohad ning kohad, mis nõuavad paksu värvikihti. Viimaseks maalitakse värvid, mis on maalitud klaasi tagaküljele, et seda ainult üks kord põletada, kuna teise poole maalind võib saada põletuse käigus kahjustada. Hea on kasutada võimaluse korral õhukest vormipaberi, kuhu on lõigatud maalitud kohtade kohale avad, see võimaldab pääseda värvipinna kahjustustest maalingu poolel, mis jääb vastu alusplaati. Ajaloolistel maalingutel põletati viimane maaling selle tõttu madalama temperatuuriga, aga kuna siis ei ühine värvikiht nii kindlalt alusklaasiga on tihti vastasküljel olev maaling kahjustatud, põhiliselt maha koorunud alusklaasilt. Seda mõjustas ka muidugi ilmastik, sest see külge maalingust jäi tavaliselt välistingimustesse.³

³ Eve Koha 2005. a. klaasimaali tehnikate loengumaterjalide põhjal.

2. 2. Preventatiivne konserveerimine⁴

Vitraažide kõige suurem vaenlane on vesi. Vihm, kaste ja kondensatsioon koos saastunud atmosfääri kahjulike koostisosadega moodustavad lahjendatud happeid, mis (algselt küll vaevumärgatavalt) korrodeerivad klaasi ja vähendavad kontakti värvi ja klaasi vahel. Lõpptulemuseks on häving.

Teoorias, kõige lihtsam ja usaldusväärsem meetod ohustatud vitraažide säilitamiseks on neid muuseumis hoiustada ning koopiatega asendada. Kuid, katedraalide sarnaseid muuseume ei suuda ju keegi ehitada. Vitraažid on kirikuehitise üks väga oluline koostisosa, isegi rohkem kui altarid ja skulptuurid. Neid ei tohiks põhimõtteliselt eemaldada paigast, kuhu nad on loodud sajandeid tagasi. Nende koopiatega asendamist saab võimaldada oludes, kui originaal on sedavõrd kahjustunud, et isegi pärast restaureerimist oleks ta ikka ohus, kuna tema algupärast asukohta seinas ei saa piisavalt tugevdada isegi konserveeritud alusel. See lahendus tuleb kõne alla erandlike juhuste puhul.

Oluline on võtta käsile meetmed, mis tagavad objektile "muuseumilaadsed säilitamistingimused". Selline vitraažide kaitsmine on tänapäeval parim lahendus, kuna protseduur ei ole keerukas, sellega kaasneb vähem riske. Tegemist on installatsiooni isotermilise (samatemperatuurse), seestpoolt ventileeritud, väljapoole paigaldatud kaitseklaasi installatsiooniga. Ohustatud paneelid eemaldatakse, sobitatakse tugeva metallraamiga ning asetatakse oma kohale tagasi mõni sentimeeter algasukohast sissepoole, enne kaitseklaasi aknaõnarusse paigaldamist. See takistab ilmastiku kahjulikku mõju vitraažile. Ventilatsioon toimib aknalaua ja teravkaare ülemiste paneelide või akende kohal oleva prao kaudu kindlustamaks õhu liikumist tagades niimoodi ligikaudselt stabiilse kliima nii vitraaži ees kui taga. See tähendab, et kondensvesi ladestub vaid kaitseklaasile. Vitraaž on täielikult kaitstud atmosfääri kahjulike ainete korrodeeriva toime eest, kuna vitraaž

⁴ "Stained Glass", compiled & edited by Ernst Bacher, International Council on Monuments and Sites, 1993. ptk. 8.

püsib kuiv. Aknalauale võib paigaldada täiendavaid kütteniite vähendamaks suhtelist niiskust aknapiirkonnas. Suhtelises niiskuses ligikaudu 45% ei saa kahjulikud ained, mis on kirikute siseatmosfäärides, korrodeerivalt toimida.

Seestpoolt ventileeritud kaitseklaasi kasutamise suureks puuduseks on eksterjöori esteetilise külje häiritus, kui kasutatakse suuri täispaneele. Efekti saab parandada jagades kaitseklaasi väiksemateks tükkideks, kasutades nelinurkseid või rombikujulisi aknaruute. Kaitseklaasi joonis on seega vaevumärgatav, see joonistub otsese päiksevalgusega küll välja, kuid seda saab taluda, arvestades, et vitraaži kaitsmine on kõige olulisem.

Sellistel kirikutel, kelle väline arhitektuur on äärmiselt delikaatne ning kelle aknad on väga õrnad ja läbipaistvad, võib kaitseklaasi ruutudeks jagamine osutuda segavaks. Sellistel juhtudel võib kaitseklaasil tinalintide mustrit järgida lihtsustatud variandis. Saab ka kasutada tumedamat klaasi originaali ja kaitseklaasi vahel, et kaitseklaasi muster seestpoolt väga näha ei oleks, kuid see vähendab valguse läbilaskvust ja lisab raskust.

Lamineeritud turvaklaasi tuleks kasutada vaid siis, kui kaitseklaas ise on ohustatud kas palliga pihtasaamisel vms. Klaasi lõikamine on raskendatud ning sellisel puhul saab rakendada ainult sirgjoonelist mustrit.

Isotermilise kaitseklaasi rakendamise puhul on veel üks puudus. Originaali sissepoole paigaldamisel väheneb aknaraami püstjaotuspuu ja seinä sügavuse efekt. Tavaliselt, kiriku hämarat valguses püstjaotuspuu ja raamistik kui klaasist tumedamat kerkivad esile.

Väljapoolt ventileeritud kaitseklaas (kui originaal on oma vanas valtsis) ei kaitse originaali kallava vihma, rahe, kaste ja tuule otsesest mõjust. Sellisel meetodil on tõsised puudused ja kurvad tagajärjed. Õhupadi originaali ja kaitseklaasi vahel annab temperatuuri muutustele järele ning ei väldi kondensvee ladestumist originaalile. Samuti valitsevad esteetilised probleemid akna väljapoolse kinnitamises. Uute õnaruste raiumine või aknapaledeisse ja seintesse lõikamine kindla kinnituse jaoks on väga riskantne, kuna see tähendab alati arhitektuurset vahelesekkumist, ehitise monumentaalsesse olemusse.

Seestpoolt ventileeritud kaitseklaas pakub parimat kaitset väljastpoolt tulevate ilmastiku mõjude eest ning kahjuliku kondensvee settimise eest, mis tuleb seestpoolt hoonet. Kuna vitraaž on paigale kinnitatud kaitsevarraste ja kruvide või puuliistude abil saab neid sealt kiirelt eemaldada ning turvalisse kohta paigutada igal ajal: ehitustööde, ilutööde või ohu korral.

3. Klaasimaalitehnika

Vanu klaasimaale maaliti valgusega, st maalimist alustati kõige valgustatumatest kohtadest. Joonistuses jälgiti seda samuti, valgusepoolsed kontuurid tehti peenemad ja varjus olnud paksemad. Maalimist alustati kõige heledamast foonist, puust pulkade või sule abil puhastati sealt välja kõige valgustatumad kohad, mis jäid üldse värvita. Siis maaliti tumedad varjud modelleerimiseks ja kõige lõpuks paksud kontuurid. Keerulise joonistuse puhul tehti esmalt joonistus.

Kontuurvärvadena kasutati musta ja pruunikasmusta. Kõige viimane töö oli teha klaasi värvilised pinnad, mis kaeti klaasi teiselt poolt ja põletati viimasena. Need on ka alati kõige halvemini säilinud, kuna jäid ilmastikutingimuste meelevalda. Ka teostati nende puhul kõige madalamat põletust, nii et värvid jäid juba algselt vähempüsivad.

Klaas, mida maalimiseks kasutati, on väga õhuke (1,5-2 mm paksune) aknaklaas, mis oleks ühtlane. Paksemal klaasil on oma toon ning see hakkaks värvitoone mõjutama. Lisaks võib paksus klaasis tekkida pingeid, sest see ei soojene ühtlaselt. Tulemuseks võib olla klaasi purunemine. Klaas valmistati silindermeetodil – klaasipuhuja puhus silindrikujulise vormi, lõi ühest küljest lahti ja lasi sel ahjus leheks laiali vajuda. Sellisele klaasile annavad puhumisel tekkivad märkamatud viirud elavuse, mida ei saavuta ühegi teistsuguse faktuuriga klaasi puhul.

Kihid, mida kantakse klaasile võivad olla erineva koostise, välisilme ja omadustega. Neid kantakse klaasile toatemperatuuril ning ühendatakse klaasiga temperatuuril (kuni 620°), mis ei deformeeri klaasi. Kõige kindlamini püsivad kihid klaasil, kus värv jääb pehmenenud klaasi pinnale. Mida kõrgem temperatuur, seda intensiivsem värv. Toimub ionide vahetus. Temperatuuri liiga kõrgeks tõustes võivad värvid välja põleda.

Vanal ajal kasutati puudega köetavat ahju, tänapäeval on enim levinud elektriga köetavad ahjud, kasutatakse ka gaasiahje. Tööstuses kasutatakse ka konveierahje e lõõre.

Muhvel-ahju puhul kasutatavad klaasivärvid kujutavad endast peeneks jahvatatud kergestisulavate klaaside segu värviandvate komponentidega. Need värvid omavad pehmenemis- ja sulamistemperatuuri, mis on maalitava klaasi omast madalam. Värvide ja alusklaasi paisumiskoeffitsendi erinevus võib kõikuda 5%-ulatuses, koeffitsendi suur erinevus põhjustab värvi või alusklaasi pragunemist.

Värvid jagunevad:

- läbipaistvad klaasivärvid⁵
- läbipaistmatud klaasivärvid e katvad ja reljeefvärvid⁶
- kuld, hõbe, plaatina ja lüstrid (orgaaniliste ühendite ja metallide lahused, mis on enne põletust lakitaolised, õige toon ilmneb peale põletust kui nad moodustavad õhukese värvitu või värvilise kile).

Aegade jooksul on kasutatud klaasimaalis erinevaid segu- ja sideaineid. Kasutatavad õlid saab jaotada 2 suurde gruppi vees lahustuvad sideained ja orgaanilised õlid (põletusel ei jäta jääkaineid). Need jagunevad veel kuivavateks ja kuivamatuteks. Töö tegemiseks valitud tehnika määrab, missugust liiku sideainet kasutada. Tavaliselt maalivärv segatakse alul paksema sideainega ja siis maalides lisatakse kergemat, lahustina toimivat seguainet. Vees lahustuvad ja vees lahustumatud sideained võimaldavad, maalida järjest ilma põletuseta erinevaid maalikihte korraga. Vanal ajal kasutati põhiliselt sideaineks tärpentiiniõli. See on kõige kauem kasutusel olnud õli. Kasutatakse sideaineks klaasimaalivärvidele, mis on segatud tärpentiniga.⁷

⁵ transparentne klaasimaali värv – Läbipaistev klaasimaali värv (põletustemperatuur u. 540 °C - 590 °C), värvikiht peale põletust paistab läbi. Ka külmad klaasimaali värvid on suures osas transparentsed

⁶ kattev klaasimaalivärv - kattev klaasimaalivärv - Ehk läbipaistmatu klaasimaalivärv (põletustemperatuur u. 570 °C - 620 °C), värvikiht peale põletust ei paista läbi

⁷ Eve Koha 2005. a. klaasimaali tehnikate loengumaterjalide põhjal.

4. Konserveerimiskontseptsioon

Tallinna suure vapi kujutisega vitraažist on osaliselt säilinud ovaalse kujuga vitraaži keskosa. Arvatavasti algelt oli antud vappvitraaž ristküliku kujuline, mille keskosas asetses ovaal, millel oli kujutatud Tallinna suur vapp. Sellele viitavad säilinud ovaali ümbritseva H-kujulise tinaraami väljaulatuvad otsad. Väidet kinnitavad ka samas kirikus paiknevad analoogse kujundusega samast ajast pärit teised vappvitraažid (bürgermeister Woldemar Mayer (edaspidi: W. Mayer), Tallinna väikese vapi kujutisega ja arvatavasti ka bürgermeister Johann Karl Girard de Soucanti (edaspidi J. K. G. de Soucanton) vappvitraažid).

Tallinna suure vapi ovaalist on säilinud vapi ülaosas olev Neitsi Maarja kujutis ning ornamentaalsed ääretükid. Vapikilpi ennast säilinud ei ole, samuti puuduvad ka ovaali ümbritsevad ääretükid.

Hinnates vitraaži hetkeseisundit, oli vitraaž stabiilne. Vapp vajab konserveerimist. Vitraaži edasiseks säilitamiseks oli hädavajalik valmistada sobiv hoiustamiskarp, kuna senised hoiustamistingimused ei olnud turvalised.

Restaureerida vappi ei saa, kuna säilinud on vähe. Taaseksponeerimise üheks võimaluseks on valmistada rekonstruktsiooni projektide alusel koopia. Rekonstruktsiooniprojektide aluseks võtsin samaaegsed Tallinna Püha Vaimu kiriku vitraažid ning arhiivide materjalid. Uurisin ajaloolisi materjale, võrdlesin kujunduselt ja teostuselt sarnaseid vappe ja analüüsisin neid. Valminud projektid on aluseks rekonstruktsioonide teostamiseks.

4. Tallinna suure vapi ajalugu

1248. aastal linnaõigused saanud Tallinnal on ainsana Eesti linnadest nii suur kui ka väike vapp. Väidetavalt on Tallinn mõlemad vapid "... kohe oma asutamise aegu saanud Taani kuningate käest ja neid seniajani märgitud viisil tarvitanud". Nende sõnadega selgitas Tallinna raad linnavappide päritolu vastuses, mis saadeti 7. mail 1784 Vene impeeriumi Senati järelepärimisele.⁸

Suurel linnavapil on kolm kuldse krooniga sinist sammuvat otsavaatavat lõvi kuldsel kilbil, Tallinna väikese vapi punasel kilbil on hõbedane rist (vt. Lisad). Kirjasõnas ja kujunduses tihti kasutatud risti valge värvus on olnud vaid hõbedase tooni asendusvärv.⁹ Tallinna vapiga sarnaneb Eestimaa vapp, mille oluliseks osaks on samuti kuldkollane kilp kolme sinise leopardiga. Tallinna linna vapi ja Eestimaa vapi seost ei ole aga senini kahjuks ammendavalt käsitletud.¹⁰ Terminid "suur" ja "väike" ei tähenda vappide puhul mõõtmete erinevust, vaid vappide kasutusala erinevat tähendust. Suurt vappi kasutas Tallinna linna magistraat¹¹, läbi ajaloo on teda kasutatud põhilise Tallinna tunnusena linna pitsatitel ja dokumentidel ning kaunistus- ja võimuelemendina raele kuulunud esemetel ning ehitistel. Väikest vappi kasutas ajalooliselt suurgilde¹², läbi ajaloo on teda kasutatud rae alamkohtu dokumentidel, müntidel ning kullassepatoodetel. Ka Tallinna kaalud märgistati ristiga.¹³

Tänapäeval kasutatakse Tallinna suurt vappi linnaasutuste pitsatitel ja -siltidel, linna dokumentidel ja trükistel ning linna piiritähistel. Tallinna väikest vappi näeb hoonetel, kuhu vapp ajalooliselt on kuulunud.¹⁴

Tallinna suur vapp

Tallinna suurel linnavapil, nagu ka Eesti riigivapil on kolm sinist kroonitud lõvi kuldsel taustal. Tallinna vapp illustreerib ilmekalt teesi, mida saksa ajaloolane E.

⁸ "Tallinna Raekoda", koostanud Mariann Raisma, Tallinn "Kunst" 2004, lk. 44.

⁹ *Ibid.* lk. 44.

¹⁰ "Eesti vapp: Su üle Jumal valvaku..." Artur Taska, Tallinn "Kupar" 1993, lk. 18.

¹¹ E. E. II. Tartu, Veerg 838 Greiffenhagen, O. Revals Wappen und Flagge. Beiträge Zur Kunde Estlands. XIII Band. Heft 5. Tallinn. 1928. Lk. 133 ("Eesti vapp: Su üle jumal valvaku", lk. 20.)

¹² *Ibidem*

¹³ "Tallinna Raekoda", lk. 44-45.

¹⁴ *Ibidem*

Gritzner kirjutab oma artiklis "Heraldik": "Enamiku linnade pitsereil puudub vapp. Kus see aga olemas on, seal on ta üle võetud kas keisrilt, kuningalt või maahärralt"¹⁵ Ka Taani riigivapil on kolm kroonitud sinist lõvi kullast kilbil (vt. Lisad). Taani kuningate 13.-14.saj ümarpitsereil olev kujutis sai samal ajal Eestimaa Hertsogkonna ja Tallinna vapiks. Milliselt täpselt Taani kuningalt vapp laenati, pole enam võimalik kindlaks teha. Tõenäoliselt võib kasutada traditsioonilist meetodit, et vapi andis Tallinnale tema asutamisel Valdemar II pärast Põhja-Eesti alistamist 1219. aastal.. Tallinna Linnaarhiivis puuduvad dokumendid linnale vapi kinkimise kohta.¹⁶ Tallinna linnale annetatud vapp on teaduslikult määratletav kuni aastani 1277. Nähe avaldus pitsatis, mille kirjaks on "Sigillum Civium de Revalia". Pitsat näitab samaaegselt ka vapil kilbi üle ulatuvat Taani kuninga lokkis pead.¹⁷

Vanim kujutis Tallinna linna suurest vapist esineb linna pitserial¹⁸: ürikul, mis kannab kuupäeva 15.mai 1313 (vt. Lisad). Selle üriku saatsid Revali väetülem, Taani vasallid ja Revali linnakodanikud Revali ja Saaremaa piiskoppidele ning selles palutakse ordumeistrit Riiaga rahu sõlmida. Ürikul on nelja rippuva pitsati hulgas ka Tallinna linna oma. Sama pitsar on 1325. aasta 18.novembrist pärit ürikul. Ringikujulisel pitserial on varjaagide kilp, millel vapiloomadena kolm kohakuti, (vapi suhtes – E.M.) paremale astuvat leopardi.¹⁹ Analoogne kujutis on vanima Eestis säilitatava üriku, Taani kuninga Erik IV 1240. a. 24.juuni üriku rippuva originaalpitseri tagaküljel²⁰ ning real teistel Taani kuningate pitsereil aastaist 1252-1375.²¹

Esimene ametlik Tallinna vapi kirjeldus lähetati St. Peterburgi 7. mail 1784, vastuseks senati neljale küsimusele 26. aprillist 1784 andmete saamiseks linna kohta. Linna vapi osas teatas raad järgmist: "Mis puutub lõpuks 4. küsimusse linna vapi kohta, siis on linnal topeltvapp, neist ühel kolm jooksvat kroonitud sinist lõvi kollasel väljal ja nende kohal kiivril kroonitud neiu, teisel aga valge rist punasel taustal ja

¹⁵ "Eesti vapid ja lipud:16. sajand", Tiiu Oja, Eero Medijainen, Tallinn, "Olion" 1993, lk.18.

¹⁶ Gritzner, E. Heraldik// Meister, A. Grundriss der Geschichtswissenschaft ("Eesti lipud ja vapid", lk. 18.)

¹⁷ "Eesti vapp: Su üle Jumal valvaku...", lk. 20.

¹⁸ *Greiffenhagen*, O. Die Wappen Revals// Rigascer Almanach Für 1913. S. 103-110; Die Wappensymbolik. Leipzig, 1907. S. 42 ("Eesti vapid ja lipud", lk.18.).

¹⁹ Heraldikas nimetatakse vapilooma lõvi *lõviks* siis, kui tema pea on joonistatud profiilis, *leopardiks* aga siis, kui lõvi pea on joonistatud otsevaatavana. Tihti on kirjanduses *leopardi* nimetatud ka *leopard-lõviks* – *leopardierte-Löwe*. ("Eesti vapid ja lipud", lk. 18.).

²⁰ EAA. F. 854. N. 1. S. Eeriku ürik. ("Eesti vapid ja lipud", lk.18.).

²¹ EAA. F. 2071. N. 1. S. 237, 248, 249, 250, 251a, 252, 253, 254. ("Eesti vapid ja lipud", lk.18.).

kiivri kohal kroonitud neiu nägu. Esimest vappi kasutab magistraat oma pitsatil, teist aga linna alamkohtud ja gildid. Ajalooliste kirjelduste järgi sai linn mõlemad vapid asutamisel Taani kuningalt ning kasutab neid siiani märkimisväärselt.“ Ilmselt selle teksti põhjal koostatigi senatis Tallinna vapi kirjeldus, mille kinnitas Katariina II koos teiste linnade vappidega 4. oktoobril 1788 ning mis trükiti ära Vene täielikus seadustekogus.²² Vapi kirjeldus võeti muutumatuks Balti eraseaduse II köitesse.²³ Seadustekogule lisatud joonistuste ja jooniste raamatus on Tallinna linna vapiks kolm sinist lõvi kuldsel vapikilbil. Omapärane tõlgendus on antud Tallinna linna suure vapi kujutise kohta Senati heeroldmeistri märgukirjas 11. jaanuarist 1868: “... Kohaliku seadustekogu lisas on Tallinna suurel vapil kujutatud kolme lamavat helesinist kroonitud lõvi kuldsel väljal. Krooniga kaunistatud puna-sinisel kiivril seisab naine punases riietuses helesinise vööga ja rinnal ristatud kätega.”²⁴

Tallinna linna suure vapi kirjeldus põhineb magistraadi andmeil ning vapi põhiosa on aegade jooksul muutumatuks jäänud (ebaolulise erandina tuleb märkida, et 19. sajandil kujutati lõvi ka vasakule astumas).²⁵ Vapikilbil asetsevatel kujutistel on aga oma iseseisev arengulugu.²⁶

Baltisaksa ajaloolane J. Sachsendahl, kirjeldades Tallinna linna pitsarit, lähtub ilmselt provintsiaalõiguses kirjeldatud naisekujust ja viib selle tagasi Taani Margaretani. O. Greiffenhagen aga, jälgides Tallinna vapi arengut, leiab, et naisekujutise evolutsioon linna vapil põhineb ekslikul oletusel, et Eesti vastu huvi tundnud kuninganna Margareta Tallinna linna vapile oma kujutise laenas. See väide pole kinnitust leidnud. Sel lool paistab olevat sarnasus Nürnbergi linna vapi juhtumiga. Seal lisati riigikotkale kui maahärra sümbolile kuninga kroonitud pikalokiline pea. Hilisem heraldika ühendas need mõlemad sümbolid, tõlgendades sealjuures pikki lokke, mis germaani käsitluses vaba meest sümboliseerisid, naisejuustena. Nii sai riigikotkast ja kuningapeast “neitsikotkaks” nimetatud fantastiline olend.²⁷ Tallinna 13. sajandist pärit pitsaritel on vapikilbi kohal pikkade juustega kroonikandev pea, mis tõenäoliselt kujutas linna asutajaks peetud Taani kuningat Valdemar II-t.²⁸

²² ПСЗ. Ст.16716. (“Eesti vapid ja lipud“, lk. 18.).

²³ Provinzialrecht der Ostseegouvernements. T.2. St.Pet.,1845.(“Eesti vapid ja lipud“, lk. 18.).

²⁴ “Eesti vapid ja lipud“, lk. 19.

²⁵ ПСЗ. Книга чертежей и рисунков. Рисунки гербам городом. Спб., 1843. (“Eesti vapid ja lipud“, lk.18.).

²⁶ “Eesti vapid ja lipud“, lk. 18.

²⁷ *Ibidem*

²⁸ “Tallinna Raekoda“, lk. 47.

Kuninga pea lisandus kuningavapile maahärra sümbolina, kelle langevaid lokke hiljem naiselokkidena tõlgendati – nii kujunes hiljem neitsikuju vapikilbil (keda kujutati kord paljalt, kord rietatult), kuna puudus nii oluline heraldiline kirjeldus. Millal see väärtõlgendus kasutusele tuli, et osata kindlalt öelda. Võib oletada, et 17. saj. II poolel, sest reljeefvapp Tallinna raekoja trepikojas aastast 1652 on omandanud juba naissoost figuuri (vt. Lisad). Hilisem ilustamisiha lisas punase pika rüü ja sinise vöö ning lasi kujul käed ristata, millise naisterahva kujutise provintsiaalõigus fikseeris. Figuur kiivril kujutab kuningas Kanutit, kujutist on tõlgendatud ka Taani kuningas Valdemari, Püha Brigita, Taani kuninganna Margareta või isegi Neitsi Maarjana.²⁹

Kiiver võis linnavapile juba varem võetud olla, see peaks tähendama üleminekut pitsativormilt vapivormile. 1539. aastast Suurel Rannaväraval oleval väikesel linnavapil on kiiver kinnine. 1652. aastast pärit suure vapi kujutisel kroonib kilpi lahtine kiiver.³⁰

Omapärase arengu on läbinud esialgu juhuslikult tekkinud, vapi juurde orgaaniliselt mittekuuluv detail. 1340. a. linnapitseri kilbi mõlemal pikiküljel on draakoni kuju. Püüdlust täita ruumi kilbi ja pitseri ääre vahel kohtame sageli ka 13. saj. Taani kuningate pitsereil. Tallinna linna pitsatil säilisid draakonid sellisel kujul kuni 1719.a. vapihoidjana näeme neid lohede näol 1652. reljeefvapil.³¹

Tallinna linna suure vapi vanimat värvilist joonist 1841. aastast säilitatakse Sankt Peterburgis, Senati Heraldikadepartemangu arhiivis, kus aga vapikilbil on kujutatud kolme kroonitud lõvi, mitte leopardi.³² Tallinna suure vapi leopardidega joonis pärineb 1865. aastast ja seda säilitatakse samuti Sankt Peterburgis.³³ Sama vapi kujutis pandi 1882. a. paiku ka raekoja tornile. Kuldsel või kollasel vapikilbil on kolm kohakuti asetsevat kroonitud sinist leopardi. Kilbi peal paikneb avatud kiiver krooniga. Kiivril on punases helesinise vööga võõtatud kleidis naise kuju, kelle peas on kroon ja käed ristatud rinnale. Omapärane tõlgendus on antud Tallinna linna suure vapi kujutise kohta Senati heeroldmeistri märgukirjas 11. jaanuarist 1868: "... Kohaliku seadustekogu lisas on Tallinna suurel vapil kujutatud kolme lamavat

²⁹ "Eesti vapid ja lipud", lk.19.

³⁰ *Ibidem*

³¹ *Ibidem*

³² NSVL RAKA. F. 1343. N. 15. S. 250. L. 4. ("Eesti vapid ja lipud", lk.19.)

³³ NSVL RAKA. F. 1343. N. 15. S. 251. L. 11. ("Eesti vapid ja lipud", lk.19.)

helesinist kroonitud lõvi kuldsel väljal. Krooniga kaunistatud puna-sinisel kiivril seisab naine punases riietuses helesinise vööga ja rinnal ristatud kätega.”³⁴

Vene linnade vappidel ei ole kunagi kasutatud kiivrit ega kiivripealseid kujutisi, kuid Saksa ning Rootsi linnade vappidele olid need kingitud. Tallinna vapil esinevad need kaunistused 16. sajandi lõpust.³⁵

Kolme lõviga vapp on keskajast tänaseni olnud kasutusel sisuliselt samasugusena. Sajandite jooksul tehtud muudatused on olnud stiililised, vastates ajajärgu kunstilisele maitsele, mitte aga heraldilised.³⁶ 11. mail 1868 kirjutab parun Köhne oma märgukirjas Tallinna vapi kohta: “Võttes arvesse, et kiiver, kiivripealsed kujutised ja vapimantlid on vastuolus tsaari poolt 1857. a. kinnitatud reeglitega, tuleks Tallinna linna vapp ehtida vastavalt reeglitele tornkrooniga, mille kohal säilitada neitsi kujutis. Vapikilbi taha paigutada merelinna sümbolina ristatud ankrud, mis on ühendatud Aleksandri lindiga. Vapikilbi paremasse nurka paigutada Eestimaa kubermanguvapp”.³⁷ Muudatused ei olnud jäävad.

Tallina vapiloomi on nimetatud ka leopardideks. Heraldikas on “leopard” olnud mõningates kultuurides sammuva otsavaatava lõvi asendi (lions passant guardant) nimetus, millel pole midagi ühist tõelise leopardiga. Tänapäevane Eesti heraldiline terminoloogia kasutab kirjeldatud asendis vapilõvi kohta nimetust “sammuv otsavaatav lõvi”.³⁸

Vapikilbil nähtava kolme lõvi jõudmine kaugettesse Põhjamaadesse ulatub tagasi ristiusustamise aega. Lõvi on Kristuse sümbol, sümboliseerides eelkõige Kristust kui kuningat. Taani kuningavapi kolme lõvi puhul osutatakse enamasti kristlasest viikingikuningale Knud Suurele, kes oli üheaegselt Taani, Norra ja Inglismaa troonil.³⁹

Tallinna linna suure vapi rahvusvaheline ulatus ei piirdu mitte ainult Taani riigiga, vaid ulatub palju kaugemale. Koos Tallinna lipuga tõendab seda eriti 18. saj keskel Nürnbergis ilmunud “Historischen Kunst-Wappen Atlas”, mille koostajaks on Joh. David Köhler.⁴⁰ Seda tõendab ka asjaolu, et Tallinnas pärinevatele meremeestele

³⁴ “Eesti vapid ja lipud“, lk. 19.

³⁵ “Eesti vapid ja lipud“, lk. 19.

³⁶ “Tallinna Raekoda“, lk. 47.

³⁷ NSVL RAKA. F. 1343. N. 15. S. 251. L. 17-19 (“Eesti vapid ja lipud“, lk.19.)

³⁸ “Tallinna Raekoda“, lk. 47.

³⁹ *Ibidem*

⁴⁰ *Ibid.* lk. 139. (“Eesti vapp: Su üle Jumal valvaku...“, lk. 20.)

istekohtade märgistamiseks leidub veel praegu Lüübeki Meremeeste Kodus pink, mille seljatoe lauasse on lõigatud kolme leopardi kujud.⁴¹

Tallinna linna uurijana tuleb esile tõsta omaaegset Tallinna linna arhivaari, Otto Greiffenhagenit. Uurimistulemusi avaldas ta juba aastal 1914, kuid tema viimane kirjutus kannab aastaarvu 1928.⁴²

Tallinna täisvapil (tänapäeval – *E.M.*) on lõvidega vapikilbi kohal hõbedane varbsilmiku ja punase voodriga kiiver, mille kaelakaitsetel on kuldne kett punase juveeliga. Kiivrikeep on pealt sinine, seestpoolt kuldne. Kiivriehiseks on kuldne punaste juveelidega kiivri-kroon, millest tõuseb punases rüüs, rinnal ristatud kätega ja kuldse krooniga naisfiguur (vt. Lisad).⁴³

Kahjuks ei olnud XIX sajandil enam erilist ettekujutust religioosete sümbolite kohta, samuti ei orienteerunud historitsism eriti hästi heraldikas.

Tallinna lipu kolm sinist horisontaalset triipu, mis vahelduvad valgete triipudega, sümboliseerivad vapilõvisid. Lipu algupära kohta puuduvad andmed, merelipuna on teda mainitud 18. saj.⁴⁴

⁴¹ Evans, George. *Heraldry in Britain*. London 1953. (“Eesti vapp: Su üle Jumal valvaku...”, lk. 20-21.)

⁴² Greiffenhagen, O. ...op. cit. Lk. 133-140 (“Eesti vapp: Su üle Jumal valvaku...”, lk. 21.)

⁴³ “Tallinna Raekoda”, lk. 47.

⁴⁴ “Eesti vapid ja lipud“, lk.19.

5. Tallinna suure vapi kujutisega vappvitraaži kirjeldus ning tehnoloogiline analüüs

Vapi kõrgus: 29 cm

Keskmine laius: 21 cm

Vapikilp on figuraalse e väljalõigatud vormiga – saksa e barokk-kilp. Vapi kiivriehiseks on krooni ning sinise rüüga neitsi kujutis, kellel on paremas käes roosa roos ning vasakus hall skepter (vapi poolt vaadatuna). Kujutis on seostatav nii neitsi Maarja kui ka neitsikujutisega Tallinna vapilt (viimane peaks siiski olema punases mantlis) (Ando Pajus – E.M.). Sinine mantel ja roos viitavad Maarjale, olles tema universaalsed sümbolid. Kroon kui taevakuninganna – Maarjamaa.

Foto nr. 1. Tallinna suure vapi kujutisega maalitud vitraaz

Vitraaži valmistamisel on ääretükkideks kasutatud lillat, keskmisteks tükkideks läbipaistvat ning oletatavasti ka kahelisklaasi. Maalimisel on kasutatud u ~600° juures põletatavaid klaasimaalivärve⁴⁵, maalitud klaasitükke hoiab koos valtsitud H-kujuline tinalint.

Ääretükkide mustri pealekandmiseks on kasutatud matti klaasivärvi. Ornamenti pealekandmiseks on arvatavasti kasutatud šablooni. Kollase tooni annab hõbedasool. Joonise tegemiseks on kasutatud grisaille⁴⁶ värvi: värv võimaldab maalida ka pooltoonides andes nii joonisele sügavust.

Esmalt kanti hõbekollane⁴⁷ klaasi vastasküljele ja põletati. Seejärel tehti valgus-varjuga modelleeritud joonis. Joonis tehakse nii, et esmalt kantakse klaasipind

⁴⁵ Kuna laboris värvide koostise kohta teste tehtud ei ole, ei ole võimalik värvide keemilise koostise suhtes täpne olla.

⁴⁶ *grisaille*- (-za'i) (pr.). A: maalimine hallides toonides.

B: maalitehnika, kus kujundus on mustast kuni läbipaistva või valge klaasini

⁴⁷ hõbekollane =hõbepeits. Silver Stain. Amber Stain. Hõbedasoola segu, mis põletuses läheb klaasipinna sisse (difusioon) ja mida on helekollsest kuni orazhide ja pruunide toonideni. Hõbedasooladena kasutatakse hõbenitraati (AgNO₃), hõbekloriidi (AgCl) või hõbekarbonaati

ülени tühtlase värvikihiga, ning seejärel puhastatakse heledamad kohad välja. Eesti ajaloolises klaasimaalid on tavaliselt joonis e grisaille seespool ning värv väljaspool. Ajaloolises klaasimaalis valgus-varjuga modelleerimises on valguse langemise suund vasakult ülalt diagonaalselt. Joonise järel on peale kantud värvid: roosa, hall, sinine, punakaspruun jne. Valmis maalingu tükid ühendati tinalindiga. Seejärel pandi vitraaž kokku.

Vapikujutis (vapikilp ja –keep) koosneb kahest osast, millest kumbki pole säilinud. Tinalint eraldab vasaku vapikeebi osa vapikilbist J.K.G. de Soucantoni vapil. J.K.G. de Soucantoni vapi puhul on see seletatav kahte erinevat klaasi kasutamisega. Seega võib oletada, et ka Tallinna suurel vapil oli kasutatud kahte erinevat klaasi, kuna tinalindi joonis on analoogne. Tinalint jääb varjuossa ja on seetõttu vähemärgatav.

Maarja on säilinud ja samuti ka kõik 8 küljetükki. Vappi ei ole varem restaureeritud ega konserveeritud.

Ovaalil on 4 tina jätkukohta: ülal, all ja külgedel – keskel.

Neitsi Maarja on maalitud värvitule klaasitükile. Vappi ümbritseb neli lillat tooni musta klaasivärviga ornameenteeritud tükki, naisekujutist samuti 4. Küljetükid on lillad, muster on arvatavasti peale kantud šablooni abil.

- Siseküljel on pruunikasmusta värviga joonistus, maaling – grisaille, monokroomne joonistus.
- Muster on peale kantud musta mati klaasimaalivärviga.
- Käte ümbrus on maalitud süsimusta kontuuriga.
- Joonis on varjudega maaling, kihiline (pool- ja täisvarjudega).
- Rüü voldid on modelleeritud valguse ja varju joonistusena kasutades pruunikat värvi, mis on tumedam kui nägu ja juuksed.
- Juustel on beežikaspruun toon.

- Välisküljele jääb hõbekollane. Sellega on tehtud kroon, rüü, kaeluse kant ja vöö.
- Maarja rüü on sinise klaasivärviga maalitud.
- Roosa roos ja sinakashall skepter on samuti klaasivärviga maalitud.

Tinaraam on korrodeerunud. Klaas on mustusekihiga kaetud. Esineb lakuune, kilde säilinud ei ole.

Joonis nr. 1. Tallinna suure vapi kujutisega vapi lakuunide märgistus

Joonise selgitused:

Värvid tähistavad:

Punane – lakuun

Valge – klaas

Must – tinalint

1a – klaasitükk on purunenud kahest kohast.

1b – klaasitükk on purunenud kaheks, kild on küljest, pole säilinud.

2a - hävinud, säilmeid pole.

2b – hävinud, säilmeid pole.

3a – kalasitükk on keskelt pooleks, kild on küljest ja pole säilinud.

3b – klaasitükk on keskelt pooleks, kild on küljest, säilinud pole.

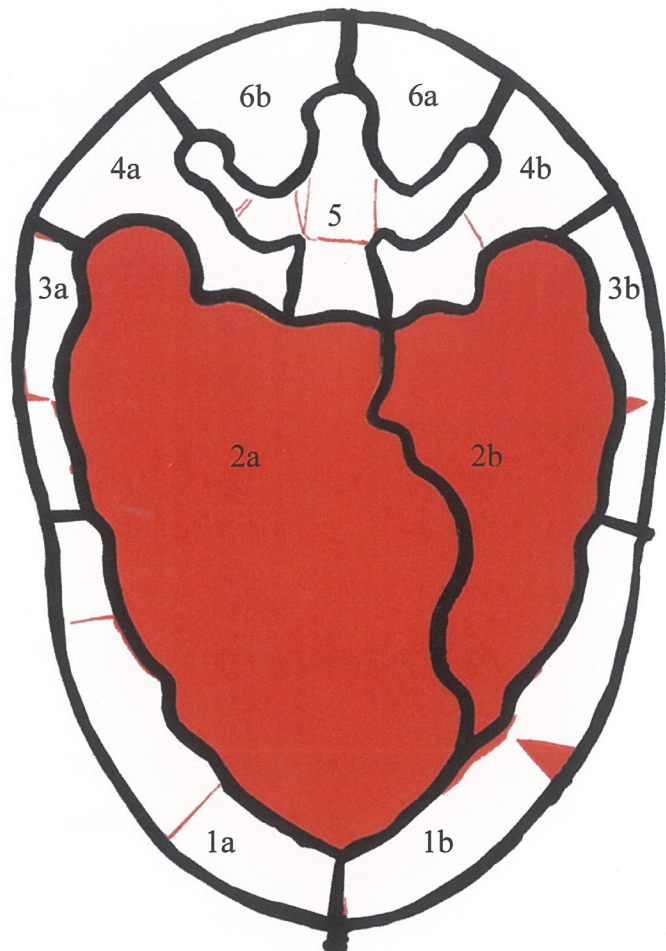
4a – klaasitükk on terve

4b – klaasitükk on keskelt pooleks

5 – tükk on purunenud kildudeks, killud on tinaraami vahel alles

6a – klaasitükk on terve

6b – klaasitükk on terve

6. Analoogsete vappvitraažide kirjeldus

Rekonstruktsiooniprojektide valmistamiseks võrdlen nelja Tallinna Püha Vaimu kiriku 19. saj II poole vitraaži:

- Tallinna suure vapi kujutisega vitraaž
- Tallinna väikse vapi kujutisega vitraaž
- Bürgermeister Johann Karl Girard de Soucanton, 19. saj. II pool
- Bürgermeister Woldemar Mayer 1876. a.

Vappvitraažid on ristkülikukujulised, mille keskel asub ovaal, millel on kujutatud vastav vapp. Ovaali ümbritsevad geometrilise ornamendiga ääretükid

Maalimisjärjekord on vappidel analoogne:

- söövitatakse⁴⁸ vajalik klaasipind välja, kui efekt seda vajab
- kantakse peale hõbekollane
- tehakse joonis
- varjud, poolvarjud, väljapuhastamine
- ülejäänud toonid: sinine, roheline, roosa, hall

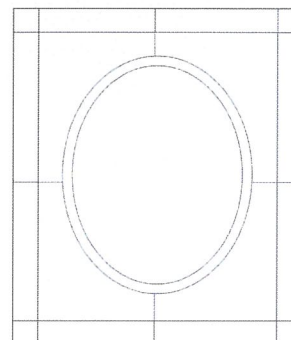
Kõikidel vappidel on joonis maalitud interjööri jäävale poolele, ning värvid on peale kantud välisküljele.

- Värvidest on kasutatud nii läbipaistmatuid kui läbipaistvaid klaasivärve
- maalingu läbipaistvad osad on välisküljel mateeritud HF-soolaga.

Tallinna suur vapp. Vt. lk. 20.

Tallinna väike vapp

Vitraažvapi osa on terviklikul kujul säilinud, vitraaži ümbritsev osa mitte. Keskmise ovaali koosneb Tallinna väikesest vapist, selle kohal asetseb Taani kuninga portree ning vappi ümbritsevad mustri- ja ääretükid. Ovaali ümbritsevad viinapuulehtedega kaunistatud tükid, mis annavad maalingule

Joonis nr. 2. Vitraažide üldkuju

⁴⁸ hapesoola kasutamine - Acid Badgering. Hapesoolaga söövitades kergelt mateerima klaasipinda. Hapesool on floorhape (HF) sool.

ristküliku kuju. Välised ääretükid on ornamentide ja lilleõie kujutistega.

Bürgermeister Girard de Soucanton

Säilinud on vappvitraaži keskmine lakuunidega ovaal, ääretükid puuduvad. Ovaal koosneb ääretükkidest ning maalitud vapiga keskosast. Ääretükid on musta mattvärvi kasutades mustriga kaetud. Vapikilp on barokk-kilp e saksa kujuga. Kilp on horisontaalselt jaotatud kaheks. Alumises sinise taustaga osas on kollane härg, mille foonil on halli värvi torn rohelisel murul. Ülemises punase taustaga osas on kollane lõvibüst, täht ning allapoole avanev poolkuu. Kiivriehiseks on kollane lõvibüst. Kiivrikeebs on akantused, millest vapi poolt loetuna parem on sinise ja kollase värviga, ning vasak on punase ja kollasega.

Bürgermeister Woldemar Mayer 1876. a.

Vitraažakna tervikkuju on säilinud, esineb vaid väheseid lakuune). Ovaali ümbritsevad neli ääretükki andes maalingule püstise ristküliku kuju ning vitraaži ennast ümbritsevad rombikujulised aknaruudud. Ovaal koosneb ääretükkidest ning maalitud vapist. Vapikilbil on kujutatud poegi toitvat pelikani. Kiivriehiseks on ratas ning 2 sarve. Vapikeebiks on akantused. Ovaali ümber on kaunistatud ääris. Ääretükkidel on kujutatud naissoost greife ning delfiine. Ovaali all asub nimeplaat kirjaga: “Bürgermeister Woldemar Mayer •1876•”.

Rombidega koos oli W. Mayeri vappvitraaž ühe aknaruudu suurune Püha Vaimu kiriku apsiidi kõrval asuvast idaaknast, kus ta paiknes kuni 1983. a-ni.

6.1. Värvid ja sümbolid heraldikas

- **Kuld** – mõistmine, austus, väarikus
- **Hõbe** – puhtus, tarkus, süütus, rõõm.
- **Punane** – isamaa teenimine, vaprus, võitlusvalmidus

- **Roheline** – vagadus, ilu
- **Sinine** – viljakus, süütus⁴⁹

Akantus – Kreekas ja Roomas kasutatud triumfaalne kujund, näitamaks ülesaamist elukatsumustest, mida sümboliseerivad taime ogad ja tema jõuline kasv.⁵⁰ Lehed tähistavad kauneid kunste, okkad on kristluses saanud valu ja patupalga sümboliks.⁵¹

Juuksed – Lahtised, voogavad juuksed on patukahetsuse sümboliks. See tähendus põhineb Luuka evangeeliumis (7 : 37-38) äratoodud episoodil: “Ja vaata, selles linnas oli naine, kes oli patune. Kui see teada sai, et ta [Kristus] istub lauas variseri kojas, tõi ta alabasterriistatäie kallist lõhnasalvi ja astus nuttes tema taha ta jalgade juurse ja hakkas tema jalgu kastma silmaveega ja kuivatas neid oma juustega [- - -]”. Selle piibliloo alusel tekkis komme, et eremiidid ja kõik patukahetsejad lasksid oma juuksed pikaks kasvatada.

Muistsetel aegadel kandsid vallalised naised pikki voogavaid ja lahtisi juukseid. Seetõttu kujutati ka pühakneitseid tavaliselt pikkade voogavate juustega. Pikkad juuksed meestel võivad sümboliseerida jõudu, viitades loole Simsonist.⁵²

Kiiver – Kui kiivrit kilbil kujutatakse, sümboliseerib see elutarkust, ohutust, tugevust, kaitset, vigastamatust.⁵³

Kroon – Kristluses, hinduismis ja budismis tähendab kroon vaimset virgumist, igavese elu haripunkti.⁵⁴ Kroon on olnud ammustest aegadest saadik võidu ja väljapaistvuse märk. Sellest tulenevalt hakati seda pidama kuninglikkuse märgiks. Kristlikus kunstis viitab kroon Madonna peas temale kui Taeva kuningannale. Kui krooni on kasutatud märtri atribuudina, siis sümboliseerib see võitu patu ja surma üle või vihjab pühaku kuninglikule päritolule. Mõnikord on krooniks lihtsalt võru, kuid selleks võib olla ka lillepärg või suurejooneline kullast ja vääriskividest võru.⁵⁵

Loorber – Võit, rahu, puhastus, kaitse, ennustamine, salajased teadmised ja surematus.⁵⁶ Loorber sümboliseerib võitu, igavikku ja kõlbelist puhtust. Antiikajal krooniti võistluste võitjaid loorberipärjaga, mida Paulus vastandab igavesele pärjale,

⁴⁹ Ando Pajuse heraldika loengumaterjalid 2005.a.

⁵⁰ “Sümbolid” Jack Tresidder. Kirjastus “Ilo”, 2002

⁵¹ “Kogu maailma märgid ja sümbolid”, Miranda Bruce-Midford, kirjastus “Varrak” 1997.

⁵² Akadeemia nr. 12. 1990. lk. 2682

⁵³ <http://www.fleurdelis.com/coatofarms.htm>

⁵⁴ “Sümbolid” Jack Tresidder. Kirjastus “Ilo”, 2002

⁵⁵ Akadeemia nr. 6. 1991. lk. 1348

⁵⁶ “Sümbolid” Jack Tresidder. Kirjastus “Ilo”, 2002

millega kroonitakse võidukaid kristlasi (1 Ko 9 : 24-27). Lisades sellele vees tõsiasja, et loorberilehed ei närtsi kunagi ja säilitavad oma roheluse, saab mõistetavaks, miks loorberist sai igaviku sümbol. Loorberi seos vooruslikkusega pärineb ilmselt paganlikust sümboolikast, mille kohaselt loorberipärjaga pühitseti Vesta neitseid, kes töötasid terve elu olla vooruslikud.⁵⁷

Lohe/draakon – Lohe oli see loom, kelle renessansskunstnikud valisid välja Kuradi sümboliseerimiseks. Lohe on Püha Margareeta ja Püha Marta atribuudiks, mõlemad olevat lohega võidelnud ja temast võitu saanud. Lohe on ka paljude teiste pühakute, eelkõige aga Kapadookia Püha Georgi atribuudiks, kes surmas lohe “Jeesus Kristuse jõu abil”. Lohe esineb ka piltidel koos apostel Filippuse, Püha Silvesteri ja peaingel Miikaeliga, keda on sageli kujutatud jalge ees oleva lohega, vihjena Miikaeli võidule pimedusejõudude üle.⁵⁸ Keskaegne ettekujutus draakonist sisaldab endas õhu, tule, vee ja maa sümboolikat – tuldpurskav sarviline elukas, kellel on tugevad kotkajalad, nahkhiiretiivad, soomuseline keha ning maotaoline kidaline saba (vahel on seda kujutatud sõlme seotuna, et osutada tema lüüasaamisele). Kristlus oli esimeseks mõjutajaks, selles, et draakonist arenes vaenlase sümbol.⁵⁹ Kristluses tähistab hävingut ja sisemist kaost, sümboliseerib valgust ja pimedust, päikest ja kuud, mehelikkust ja naiselikkust ning kõikide nende vastandite ühtsust. Lohel on linnu tiivad ja kala soomused, ta purskab tuld ja sageli valvad ta oma koopasse peidetud aaret.⁶⁰

Lõvi – Renessanssikunstis on lõvi kasutatud sõltuvalt olukorrast väga mitmes tähenduses. Üldiselt sümboliseerib lõvi tugevust, majesteetlikkust, julgust ja meelekindlust. Legendaarne looduslugu väidab, et lõvipojad sünnivad surnult, kuid elustuvad kolm päeva pärast sündi, kui isa neile peale hingab. Seepärast seostati lõvi Kristuse ülestõusmisega ja ta on Kristuse kui Elu Issanda sümboliks. Keskajal usuti, et lõvi magab avatud silmadega ja seetõttu sai lõvi ka valvsuse sümboliks. Lõvid esinevad ka Egiptuse Püha Maarja, Püha Euphemia, Püha Onophuriuse ja eremiit Püha Pauluse atribuutidena.⁶¹

Roos – Kristlikus sümboolikas on punane roos märterluse, valge aga puhtuse sümbol. Seda tähendust on kasutatud juba varakristlikest aegadest saadik. Püha Ambrosius

⁵⁷ Akadeemia nr. 12. 1990. lk. 2662

⁵⁸ Akadeemia nr. 11. 1990. lk. 2466

⁵⁹ “Sümbolid” Jack Tresidder. Kirjastus “Ilo”, 2002

⁶⁰ “Kogu maailma märgid ja sümbolid”, Miranda Bruce-Midford, kirjastus “Varrak” 1997.

⁶¹ Akadeemia nr. 11. 1990. lk. 2466

jutustab, kuidas roos sai endale okkad. Enne maapealseks lilleks saamist kasvas roos Paradiisis ilma okasteta. Alles pärast inimese pattulangemist sai roos endale okkad, et inimesele meelde tuletada tema patte ja Jumala armust ilma jäämist; ning samas meenutada talle oma meeldiva lõhna ja iluga Paradiisi toredust.⁶² Kristluses oli veripunane okkiline roos Kristuse kannatuse ja tema poolt inimkonna vastu tuntava armastuse südantliigutav sümbol. Neitsi Maarja on Taevane Roos ja patuta Okasteta Roos – see on viide tema veatule puhtusele.⁶³

Valitsuskepp, skepter – millel kunagi arvati olevat võlukepikese võim, on falloslik sümbol. Riigiõun ja valitsuskepp täiendavat teineteist ning sümboliseerivad mehelikkuse ja naiselikkuse ühendusest sündivat loovat jõudu.⁶⁴ Nagu ka kepp, loova jõu ja valitsemise viljastav embleem, kuid rohkem kaunistatud ja seotud tähtsamate jumalate või valitsejatega. Skepter tähendab sageli kuninglikku või vaimset õigustmõistvat võimu, kaasa arvatud karistamine. Kerakujulised tipud sümboliseerivad universaalset võimu, nii nagu näiteks Briti monarhide riigiõuna ja ristiga skepter.⁶⁵

Vöö – Neitsi Maarja atribuudina tähistab vöö vooruslikkust ja vihjab legendile, mille järgi Maarja heitis taevast oma vöö Pühale Toomale, et teda oma taevassetõusmise legendis veenda.⁶⁶

⁶² Akadeemia nr. 12. 1990. lk. 2668

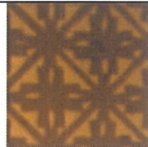

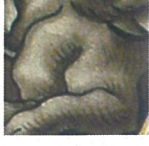

⁶³ "Sümbolid" Jack Tresidder. Kirjastus "Ilo", 2002

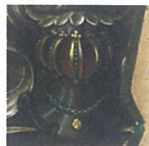

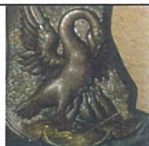

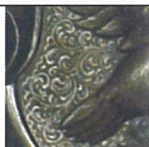

⁶⁴ "Kogu maailma märgid ja sümbolid", Miranda Bruce-Midford, kirjastus "Varrak" 1997.

⁶⁵ "Sümbolid" Jack Tresidder. Kirjastus "Ilo", 2002

⁶⁶ "Kogu maailma märgid ja sümbolid", Miranda Bruce-Midford, kirjastus "Varrak" 1997.

7. Analoogsete vappvitraažide heraldiline ja tehnoloogiline võrdlus

	Tallinna suure vapp	J. K. G. de Soucanton	W. Mayer	Tallinna väike vapp
<p>ovaalid →</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tallinna suur vapp 29x22 cm - Bürgermeister Girard de la Soucanton 27,5x23 cm - Bürgermeister Woldemar Mayer 27,5x22,5 cm <p>Suurused on ligilähedased.</p>				
<ul style="list-style-type: none"> - Lilla klaas vapi taustaks: värvi toon on sama (va Tallinna väike vapp), muster kattub. 				
<ul style="list-style-type: none"> - Kasutatud sinine värv on sama 				
<ul style="list-style-type: none"> - Matt must värv sama. 				
<ul style="list-style-type: none"> - Kollane toon on sama – kasutatud on hõbedasoola. 				
<ul style="list-style-type: none"> - Pruunikas grisaille on tehtud sama tooniga: ühes toonis maaling; värvi omapära on, et ta võimaldab maalida pooltoone. 				
<ul style="list-style-type: none"> - Maria roosi ning lõvi keele värv on sama 				
<ul style="list-style-type: none"> - Kiivritel olev punakaspruun toon on sama 				

<ul style="list-style-type: none"> - Kiivrite toon ning Maria skeptri toon on sama 				
<ul style="list-style-type: none"> - Kiivri näo osa on üleni hõbedakollasega kaetud, esiküljel on joonistus ja punakaspruun toon, mis annab hõõguva efekti. - Kiiver on vappidel tegumoelt identne/täiesti analoogne 				
<ul style="list-style-type: none"> - Läbipaistvad kohad maalingul on klaasi vastasküljelt mateeritud mattsoolaga (floorhape). 				
<ul style="list-style-type: none"> - Vapi ja akantuste vaheline tinariba on suurel vapil ja J.K.G. de Soucantoni analoogne. 				
<ul style="list-style-type: none"> - Joonistuskäekiri on analoogne 				
<ul style="list-style-type: none"> - Vappidele on peale kantud barokne samane väärtornament 				
<ul style="list-style-type: none"> - Akantused ja väikese vapi viinapuulehed on ülesehituselt samasugused - Lehtede lahendus, väljapuhastamine on analoogne 				

- Tallinna suure vapi ja J. K. G. de Soucantoni vitraažide valmistamisel on tõenäoliselt mõlemal kasutatud kahelisklaasi.
- Ornamendi muster kõikidel ääretükkidel on sama. Seega on alust arvata, et kasutati šabloon.
- Kogu joonis on vappidel valgusega maalitud – väljapuhastamine! Vt. lk. 11

- Klaas on nende vitraažide puhul pigem maalikandja, klaas ise kompositsioonis ei osale
- Tehniliselt on kõik vitraažid väga professionaalselt teostatud
- Vitraažakende ülesehitus on samuti analoogne. Vt. lk. 23
- Püha Vaimu klaasimaalidel on selge mälestusmärgi tähendus.

II osa. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimistööd

1. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži konserveerimise teostamine

Enne tööle asumist täitsin ma dokumentatsiooni vapi kohta, fotografeerisin ja mõõdistasin. Kirjeldasin vapi hetkeseisundit, analüüsisin valmistamistehnoloogiat.

Lahendasin hoiustamisprobleemi. Analüüsisin vitraaži hoiustamise hetkeolukorda, miks ta vajab uut hoiustamismeetodit. Senine alus ei taganud vitraažile piisavalt turvalist hoiustamist ega ei olnud piisavalt hermeetiline kaitseks tolmu eest.

Kavandasin erinevaid variante, konsulteerisin spetsialistidega "Ennistuskoda Kanut'is". Valides tingimustele kõige paremini vastava variandi, valmistasin täpsed joonised ning tellisin hoiustamisaluse.

- Hoiustamisalus valmistati:

Meister: Andrei Kolodijev

info *Dekoor*, AKRÜÜLKLAASIST PVC- ja Veralite PLASTIKUST TOOTED,
Kaubandus & reklaamisisustuseks.

Aadress: Pärnu mnt. 135, Tallinn. Tel. 6748 585, GSM 5160 297

Post: pk 1112, Tondi 16, 11302, Tallinn

E-mail: info_dekoor@mail.com

Tööde maksumus: 531.-

- Hoiustamiskarp valmistati:

Meister: Peeter Maksing

OÜ Maksing (kauplus Tselluloos)

Aadress: Tallinnas, Tartu mnt. 80 F (Sossi klubi kõrval sissehoovis)

Telefon: (0) 605 1835 Faks: (0) 605 1836

E-mail: info@maksing.ee

Eesmärk on hoiustada vitraaž nii, et teda saab ka eksponeerida. Vitraaži hoiustamisalus on valmistatud 6 mm paksusest pleksiklaasist. Alus koosneb

kahest 36x44 cm riskülikukujulisest tahvlist, mis on ühendatud poltidega. Poldid on 6 cm kõrged, tänu millele pleksiklaas ei toetu vastu aluspinda – kaitseb kriimustuste eest. Vitraaži toetuseks on täpselt vitraaži kuju järgivad aluse külge liimitud pleksiklaasist ribad. Niisuguse paksusega

Foto nr. 2. Vitraaži puhastamine

pleksiklaas ei paindu, on kergem kui tavaline klaas, purunedes ei eralda kilde ja ei ohusta objekti, ei ole tundlik kliimale ning on suurepärase läbipaistvusega. Nii hoiustatuna saab vitraaži hõlpsasti käsitseda ilma objekti ohustamata ning vajadusel saab vitraaži alusest välja võtta. Pleksiklaasist hoiustamisalus ise asetatakse kalinguriga kaetud karpi, et kaitsta vitraaži tolmu ning pleksiklaasi kriimustuste eest. Põrutuste vähendamiseks ja vitraaži libisemise välistamiseks on karbi põhjas mahuline isolatsioonplastik.

Tööetapid:

- Puhastasin vitraaži klaasid ja tinaraamid. Ennem puhastamist tegin puhastusproove erinevate lahustega:
 - 5%-line triammooniumtsitraat
 - 5%-line EDTA vesilahus⁶⁷ + lisandina ammoniaak (ph 7,5-8,0)
- Segu - ammoniumhüdrosiid⁶⁸ - dest.vesi : etanool⁶⁹: 1:2 + lisandina ammoniaak, et muuta klaasid kirkamaks.
→ antud seguga puhastasin vitraaži ja tinaraami.
- Fotografeerisin.
- Enne vitraaži alusele paigaldamist puhastasin pleksiklaasist tahvleid mustusest PEL-Cloth mikrofiiber lapiga. Asetasin vitraaži oma kohale.
- Dokumenteerisin töö lõppjärgu “Ennistuskoda Kanut’is”.

Foto nr. 3. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaž oma uues hoiustamisaluses.

⁶⁷ Etüleendiamiintetraädikhape: $[(\text{HOOCCH}_2)_2\text{NCH}_2]_2$

⁶⁸ Ammooniumhüdrosiid: $\text{NH}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$

⁶⁹ Etanool: $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$

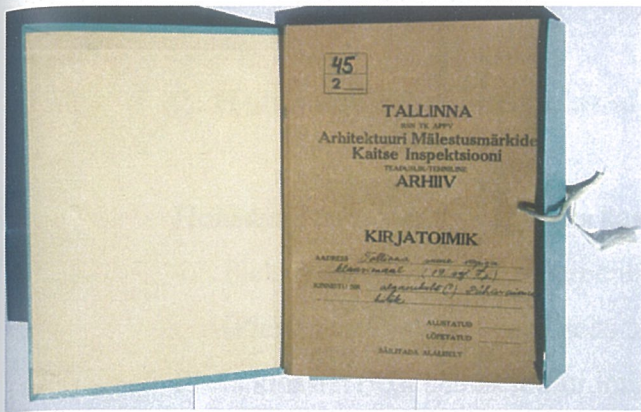

Foto nr. 4. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži senine hoiustamiskaust

Foto nr. 5. Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži hoiustamiskaust lahtiselt. Vitraaž paiknes salvrätikute vahel .

Foto nr. 6. Hoiustamisalus avatult

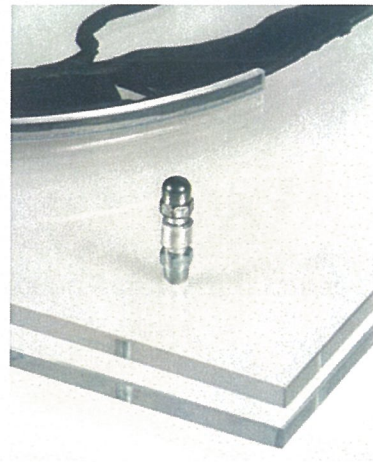

Foto nr. 7. Hoiustamisalus külgvaates. Pildil on näha aluse 2 tahvlit, poldid ning pleksiklaasist ribadele toetatud vitraaž.

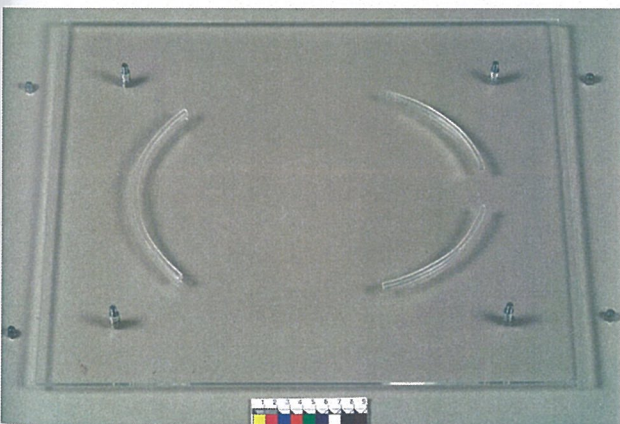

Foto nr. 8. Eksponeeritud on pleksiklaasist toetusribad ja poldid.

2. Hoiustamistingimuste analüüs

Hoiustamisaluse valmistamiseks kasutatud materjalide andmed:

- Pleksiklaas: PMMA e polümetüülmetaakrülaat (*polymethyl methacrylate*) (Plexiglas XT)⁷⁰. Pikaajaliseks hoiustamiseks sobib ka Plexiglas UF-3.

Pleksiklaasist ribade alusele liimimisel kasutati kahekomponentset liimi.

Komponentideks, Acrifix 116 ja Acrifix 107⁷¹, millest Acrifix 107 toimib vedeldajana.

- Acrifix 116 koostisosad: etüülformiaat (ethyl formate), nitroetaan (nitroethane), diklooretaan.
- Acrifix 107 koostisosad: dikloormetaan (dichlormethane) ja ntrometaan (nitromethane). Antud segus toimib vedeldajana.

Valmistaja: Degussa. Röhm GmbH & Co. Darmstadt

Pleksiklaasi kasutamine antud objekti hoiustamiseks on õigustatud, kuna:

- 6 mm pleksiklaas ei paindu
- Pleksiklaas on väga hea läbipaistvusega
- Purunedes ei eralda pleksiklaas kilde, mistõttu ei ohusta ta objekti.
- Pleksiklaasi ilmastikutingimuste muutumine ei murenda. Termilised muutused ei oksüdeeri pleksiklaasi hõlpsalt.
- Pleksiklaas on vastupidav vesilõhustumisele.

Puudused:

- Pleksiklaas eraldab väga kergesti staatilist elektrit.
- Ta on erinevatele lahustele tundlik.
- Pleksiklaas on tundlik kriimustustele.

Hoiustamisaluse hooldamine:

- Pleksiklaasi saab puhastada PerspexTM Antistatic Cleaner puhastusvahendiga, mis vähendab pleksiklaasilt staatilist elektrit.
- Kuivpuhastuseks sobib mikrofiiber puhastuslapp Pel-ClothTM.

Tegemist on peenekoelise antistaatilie kangaga, mis ei kriimusta.

⁷⁰ Inglise keelne nimetus materjalile: plexiglas, perspex. Seda tüüpi hoiustamisalust nimetatakse perspex sandwich mount.

⁷¹ Liimid on ühekomponentsetena samuti kasutusel.

3. Rekonstruktsiooni projektid

Rekonstruktsiooniprojektide kavandamisel lähtusin ma Tallinna suure vapi ajaloo uurimisest saadud teadmistest vapi erinevate kujutamiskiiside kohta. Ajastu kunstilise stiili tabamisel oli abiks nelja analoogse vappvitraaži omavaheline võrdlemine. Kuna vappide ülesehitus ning teostus on analoogsed, võtsin ma projektide kavandamisel eeskujuna 19. saj pärit vappvitraažidelt.

Rekonstruktsiooniprojekte on kaks, vastavalt Tallinna suure vapi erinevatele kujutamiskiivõimalustele.

Tallinna suurt vappi on ajaloo kujutatud kahel erineval viisil:

- vappi on ümbritsenud loorberipärg.
- vappikilbi hoidjateks on olnud draakonid/lohed.

Vastavalt on projekt I loorberipärgjaga ning projekt II draakonitega.

Ovaal on projektidel identne. Ovaali kavandamise eeskujuks võtsin ma J. K. G. de Soucanti vappvitraaži ovaali, kuna vappikilpide ja -keepide kuju J. K. G. de Soucanti ja Tallinna suure vapi kujutisega vitraažil on analoogne.

Vapilõvid on projektidel identsed. Eeskujuna on Tallinna Ajaloomuuseumis asuval aknavitraažil kujutatud Tallinna suure vapi lõvid. V

Vappikilbi ornamenteeritud põhja eeskujuks on nii W. Mayeri, J. K. G. de Soucanti kui ka Tallinna väikese vapi kujutisega vitraaž. .

Projekt I üldeskujuks võtsin Tallinna väikese vapi kujutisega vitraaži, kuna selle vapi ääretükid on taimornamendiga kaunistatud. Projektil on taimornamendiga tükide ääres ka ornemendiga liistud, nagu eeskujul Tallinna väikese vapi kujutisega vitraažil.

Projekt II üldeskujuks võtsin W. Mayeri vappvitraaži, kuna selle vitraaži ääretükid on loomornamendiga kaunistatud. Projekt II ääreliste pole.

Foto nr. 9. Vitraažide täpsete jooniste ning lakuunide kopeerimine kalkale.

Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži rekonstruktsiooni projekt II

Tallinna suure vapi kujutisega vitraaži rekonstruktsiooni projekt I

Kokkuvõte

Minu bakalaureusetöö tulemuseks on Tallinna suure vapi kujutisega vappvitraaži konserveerimine, uue hoiustamisaluse, -karbi ja rekonstruktsiooniprojektide valmistamine.

Tallinna suure vapi kujutisega vitraaž ei ole tervena säilinud. Puuduvad ka andmed selle kohta, milline ta algselt välja nägi. Vitraaž ise oli stabiilne. Restaureerimine ei oleks selle objekti puhul õigustatud olnud. Konserveerimistöödeks olid vitraaži puhastamine ja turvaliste hoiustamistingimuste loomine. Selleks kavandasin vitraažile uue hoiustamisaluse- ja karbi.

Et Tallinna suure vapiga vitraaži eksponeerida tervikuna, on üheks võimaluseks valmistada rekonstruktsiooniprojekt, mille põhjal saaks maalida koopia. Pidades silmas Tallinna suure vapi erinevaid ajaloolisi kujutamisi ja teiste Püha Vaimu kirikus asunud 19. saj vitraažide kujundust kavandasin kaks erinevat rekonstruktsiooniprojekti, mis võiksid olla aluseks koopia valmistamiseks.

Kasutatud kirjanduse loetelu:

- "Akadeemia" nr. 11. 1990. a.
- "Akadeemia" nr. 12. 1990. a.
- Ando Pajus'e 2005. a. heraldika loengumaterjalid.
- Artur Taska, "Eesti vapp: Su üle jumal valvaku... ", Tallinn, "Kupar" 1993.
- Eve Koha 2005. a. klaasimaali tehnikate loengumaterjalid.
- Jack Tresidder "Sümbolid", kirjastus "Ilo", 2002.
- Miranda Bruce-Midford "Kogu maailmamärgid ja sümbolid" kirjastus "Varrak" 1997.
- "Stained Glass", compiled & edited by Ernst Bacher, International Council on Monuments and Sites, 1993
- Tiiu Oja, Eero Medijainen: "Eesti vapid ja lipud: 16. sajand", Tallinn, "Olion" 1993.
- "Tallinna Raekoda", koostanud Mariann Raisma, Tallinn "Kunst" 2004
- Tallinna Ajaloomuuseumi arhiivimaterjalid.
- <http://www.fleurdelis.com/coatofarms.htm> (12. 06. 2005.)

Lisad:

Tallinna vappide kujutiste erinevad versioonid ja võrdluseks Taani vapi kujutis.

- Tallinna Raekoda

Foto nr.10. Paekivist tahatud Tallinna väikese vapi kujutisest säilinud fragment. 17. sajandi keskpaik.

Asukoht: Tallinna Raekoja siseseinal praeguse välisukse juures.

Foto nr. 11. Detail: paekivist tahatud Tallinna suure vapi kujutis. 17.sajandi keskpaik.

Foto nr. 12. Paekivist tahatud Tallinna suure vapi kujutis.

Paremal ülal võib näha aastaarvu 164.... a.

Asukoht: Tallinna Raekoja siseseinal praeguse välisukse juures.

- Vappide kujutised asusid Tallinna Raekoja seinal algse trepi juures. Ümberehituste käigus tõsteti nad praeguse sissekäigu juurde.

- Tallinna Raekoja Kodanikesaal

Foto nr. 13. Tallinna suur vapp, 1650. a.
Asukoht: Tallinna Raekoja kodanikesaal

Foto nr.14. Tallinna väike vapp, 17. sajandi keskpaik.
Asukoht: Tallinna Raekoja kodanikesaal

Foto nr. 15. Tallinna suure vapi kujutis kirjaga
"INSIGNIA CIVITATIS REVALIENSIS: ANNO 1657"
Asukoht: Tallinna Raekoja kodanikesaali trepi kohal.

Tallinna pitsat aastatest 1340-1390

Foto nr. 16. Tallinna pitsat
aastatest 1340 – 1390
Allikad: Tiiu Oja, Eero
Medijainen: "Eesti vapid ja
lipud: 16. sajand", Tallinn,
"Olion" 1993

- Tallinna Ajaloomuuseumi klaasifond

Foto nr. 16.

Maalitud aknavari. Kujutatud on Tallinna suur vapp kirjaga "ANNO 1663", vapp kirjaga "Jakob Friedrich Becke, Rahts verwandter. 1737" ja vapp kirjaga "Hinrich zur Mühlen. Rahtsverwandter. 1737". Lisaks veel maalingud sulgede, krooniga, maatikupildid rukkilõikuse ja veskiga. Pärit Tallinnast. Asukoht: Tallinna Ajaloomuuseumi klaasifond

Foto nr. 17. Detail aknavarjust. Tallinna suur vapp, näha on kiri "ANNO 1663".

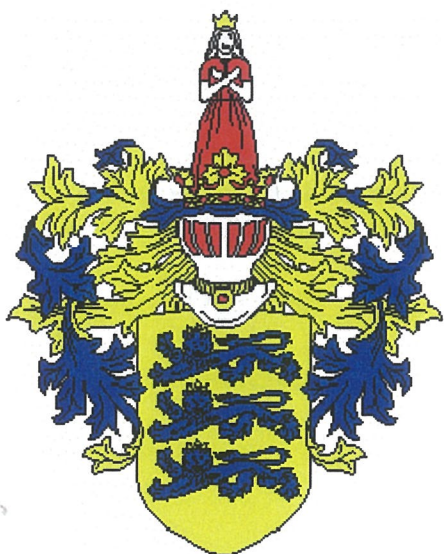
- Tallinna Ajaloomuuseumi kultuurilooliste esemete kogu

Foto nr. 18. Puidust Tallinna vappide kujutis. 17. sajand.
Asukoht: Tallinna Ajaloomuuseumi kultuurilooliste esemete kogu.

Foto nr. 19. Plekile maalitud ja eksponeerimiseks puitlusele kinnitatud Taani vapp. 18. sajand.
Asukoht: Tallinna Ajaloomuuseumi kultuurilooliste esemete kogu.

Joonis nr. 3.
Tallinna suure vapi kujutis tänapäeval.

Konserveerimistöõde kaart

Tulme nr.	
Vorm 1	

Objekt :	Tallinna suure vapi kujutisega klaasimaal	
Autor, töökoda :	Pole teada	
Dateering :	19. sajand	

Materjal :	Klaas, värvid, H-kujuline valtsitud tinalint	
Tehnika :	Klaasimaal	
Mõõdud :	29 x 21 cm	Ø = ~6 mm

Konservaator :	Erli Moik
-----------------------	-----------

Tulme kuupäev :	Tallinna Kultuuriväärtuste Ameti poolt dotsent Eve kohale üle antud 15. 10. 2002.	Tööd alustatud :	
------------------------	---	-------------------------	--

Tähtaeg :	
Tööd lõpetatud :	Tagastatud omanikule :

Omanik / valdaja :	Tallinna Kultuuriväärtuste Amet
Omaniku inv. nr. :	45

Tööde kokkuvõte, soovitud edaspidiseks hoiustamiseks ja eksponeerimiseks :	
---	--

Kuupäev: 12.06.2005

Osakonna juhataja:

(nimi ja allkiri)

Konservaator:

Erli Moik

Konserveerimistöõde kaart

Tulme nr.	
Vorm 2	

Objekti dokumentaalandmed

Autori v. töökoja märgistus, signatuur :	Puuduvad	
Muud pealdised, märgid, tekstid :	Puuduvad	

Konservaator : Erli Moik

Legend :	
-----------------	--

Ajalooline õiend :	
---------------------------	--

Andmed varasemate restaureerimiste kohta :	Puuduvad
---	----------

Bibliograafia :	
Arhiiviallikad :	.

Koostaja : Erli Moik

Konserveerimistöde kaart

Tulme nr.	
Vorm 4	

Objekti liik ja otstarve :	Kujutav kunst, aken.
-----------------------------------	----------------------

Objekti kirjeldus :	Vitraaži moodustavad erinevad klaasid ja H-kujuline valtsitud tinalint. Maalingul on kujutatud Neitsi Maarjat. Tegu on Tallinna suure vapi kujutisega vappvitraažiga.
----------------------------	---

Kirjeldatav struktuur	Tehnoloogilise ülesehituse kirjend
	<p>Õhuke aknaklaas; maaling teostatud eritooni värvidega . Neitsi Maarja on maalitud värvitule klaasitükile. Vappi ümbritseb neli lillat tooni musta klaasivärviga ornamenteeritud tükki, naisekujutist samuti 4. Küljetükid on lillad, muster on arvatavasti peale kantud šablooni abil.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Siseküljel</u> on pruunikasmusta värviga joonistus, maaling – grisaille, monokroomne joonistus. - Muster on peale kantud musta mati klaasimaalivärviga. - Käte ümbrus on maalitud süsimusta kontuuriga. - Joonis on varjudega maaling, kihiline (pool- ja täisvarjudega). - Rüü voldid on modelleeritud valguse ja varju joonistusena kasutades pruunikat värvi, mis on tumedam kui nägu ja juuksed. - Juustel on beežikaspruun toon. - <u>Välisküljele</u> jääb hõbekollane. Sellega on tehtud kroon, rüü, kaeluse kant ja vöö. - Maarja rüü on sinise klaasivärviga maalitud. - Roosa roos ja sinakashall skepter on samuti klaasivärviga maalitud. <p>Tinaraam on korrodeerunud. Klaas on mustusekihiga kaetud. Esineb lakuune, kilde säilinud ei ole.</p>

Konservaator : Erli Moik